

БАТЛАВ

“ЭРДЭНЭС ТАВАНТОЛГОЙ” ХК-ИЙН
САЛБАРЫН ЗАХИРАЛ

О.САНСАР

**ӨМНӨГОВЬ АЙМГИЙН ХАНБОГД СУМЫН НУТАГТ ҮЙЛ
АЖИЛЛАГАА ЯВУУЛЖ БУЙ “ЭРДЭНЭС ГААЛИЙН ХЯНАЛТЫН
ТАЛБАЙ” ТӨСЛИЙН 2026 ОНД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

АЖ АХУЙН НЭГЖИЙН РЕГИСТРИЙН ДУГААР: 5435528

ХЯНАСАН:

“ЭРДЭНЭС ТАВАНТОЛГОЙ” ХК-ИЙН
САЛБАРЫН ХӨДӨЛМӨРИЙН АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛ,
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ГАЗРЫН ДАРГА

Б.БАТСАЙХАН

БОЛОВСРУУЛСАН:

“ЭРДЭНЭС ТАВАНТОЛГОЙ” ХК-ИЙН
САЛБАРЫН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
АХЛАХ ИНЖЕНЕР

Ц.БҮРЭНЖАРГАЛ

2026 он

ГАРЧИГ

1. ОРШИЛ	1
2. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА.....	1
2.1 Төслийн зорилго.....	1
2.2 Төслийн хүчин чадал	2
2.3 Төслийн байршил.....	2
3. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ ОРЧМЫН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА.....	4
3.1 Уур амьсгал	4
3.2 Агаарын чанар	4
3.3 Гадаргын ус	4
3.4 Газрын доорх ус	5
3.5 Геологийн тогтоц.....	5
3.6 Хөрсөн бүрхэвч	6
3.7 Ургамлан нөмрөг.....	6
3.8 Тусгай хамгаалалттай газар нутаг	6
3.9 Түүх соёл, археологийн дурсгалт зүйлс.....	6
3.10 Нийгэм, эдийн засаг	7
4. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГУЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ	7
4.1 Эрсдэлийн үнэлгээг эрсдэлийн матриц	7
4.2 Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний зорилго, зорилт.....	10
4.3 Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хамрах хүрээ.....	10
5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	12
6. ОРЧНЫ ТОХИЖИЛТ, НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	14
7. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	15
8. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	16
9. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	18
10. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР.....	19
11. УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	20
12. НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	21
13. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ТӨСӨВ.....	22

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт № 1. Гаалийн хяналтын бүсийн солбилцол	2
Хүснэгт № 2. 2024 оны хүн амын тоо	7
Хүснэгт № 3. 2024 оны мал тоо /мян.толгой/	7
Хүснэгт № 4. Эрсдэлийн үнэлгээний матрицийн хүснэгт	7
Хүснэгт № 5. Магадлалын үнэлгээний шалгуурын хүснэгт	8
Хүснэгт № 6. Үр дагаварын үнэлгээний шалгуурын хүснэгт	8
Хүснэгт № 7. Төслийн байршил, шийдэл, төлөвлөлт болон үйл ажиллагаатай холбогдсон болзошгүй нөлөөллийн магадлах жагсаалт.....	8
Хүснэгт № 8. Төслийн байгаль орчны болзошгүй нөлөөллийн үнэлгээний нэгтгэл.....	9

1. ОРШИЛ

“Эрдэнэс Тавантолгой” ХК -ийн “Эрдэнэс гаалийн хяналтын талбай” төслийн байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний ажлын хүрээнд уг төслийн үйл ажиллагааны үед байгаль орчин, нийгэм, нутгийн иргэдийн эрүүл мэндэд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга талаар хэрэгжүүлж ирсэн арга хэмжээг үнэлэхийн зэрэгцээ цаашид учирч болох нөлөөллийг тодорхойлох, уг сөрөг нөлөөллийг бууруулах, талаар авах арга хэмжээг тогтоох, төсөл хэрэгжүүлэгчид байгаль орчин, орчны тохижилттой холбоотой мэргэжил арга зүйн зөвлөмжүүдийг өгөх үндсэн чиглэлтэйгээр ажилласан.

“Эрдэнэс Тавантолгой” ХК-ийн “Эрдэнэс гаалийн хяналтын талбай” төсөлд БОАЖЯ-ны шинжээч “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай” хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.3 дахь хэсэг, Засгийн газрын 2023 оны 58 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралт “Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний журам”-ын 2 дугаар хэсэгт заасан аргачлалын дагуу ерөнхий үнэлгээ хийсний үндсэн дээр уг төсөлд байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ хийх шаардлагатай гэж үзсэн. Иймд төсөл хэрэгжүүлэгчтэй байгуулсан гэрээний үндсэн дээр байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ хийх эрх бүхий “Эхмонголын байгаль” ХХК нь уг төслийн 2023 оны 04 сарын 20-ны өдрийн 12/2178 тоот албан тоотой баталгаажуулан БОАЖЯ-аас гаргасан байгаль орчны нөлөөллийн ерөнхий үнэлгээний дүгнэлтийг үндэслэн холбогдох хууль, дүрэм, журам, стандартуудыг баримтлан боловсруулсан.

Төслийн үйл ажиллагааны үед байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсэг агаар, хөрс, ургамал зэрэгт нөлөөлөх сөрөг нөлөөг бууруулахад чиглэсэн ургамлан бүрхэвчийн талхагдал, хөрсийг бохирдол, элэгдлээс хамгаалах, агаарын бохирдлын нөлөөллийг бууруулах, хамгаалах зэрэг арга хэмжээний зөвлөмж, арга зүйг Монгол Улсын стандарт, норм нормативд заасан шаардлагын дагуу тусгаж өгөв.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны 10-р сарын 29-ний өдрийн А/618 тоот тушаал болон бусад Монгол Улсын хууль, журам, тогтоолын шаардлагад нийцүүлсэн бөгөөд компанийн 2021-2025 оны стратеги төлөвлөгөөнд байгаль орчны тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэхэд нэн тэргүүнд хэрэгжүүлэх шаардлагатай ажлуудыг төлөвлөн тусгасан.

Компани ISO 14001:2015 байгаль орчны удирдлагын тогтолцоог нэвтрүүлснээр байгаль орчны асуудлуудыг албан ёсоор тодорхойлж тэдгээрийг шийдвэрлэх шат дараатай алхмуудыг бодлогын баримт бичигт тусгасан. Стандартын хүрээнд тоосжилт бууруулахад ашиглах усны хэмжээг бууруулах, биологийн задралд ордог бүтээгдэхүүний хэрэглээг нэмэгдүүлэх болон хог хаягдлын дахин боловсруулалтыг сайжруулах замаар байгальд хаях хог хаягдлын хэмжээг бууруулах, хүрээлэн буй орчинд учруулж байгаа сөрөг нөлөөллийг ялангуяа агаар бохирдуулагчийг хянах тогтолцоог олон улсын түвшинд хүргэх, олон талын хэлэлцүүлэгт үндэслэсэн хаалтын бодлогыг бий болгох, хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулахад чиглэсэн арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэх зэрэг гол асуудлуудыг байгаль орчны гол шалгууруудаар тодорхойлсон.

Эдгээр стандарт шаардлага, төлөвлөлт, хариуцлагын хүрээнд 2026 онд хэрэгжүүлэх ажлыг тус төлөвлөгөөнд тусгав.

2. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

2.1 Төслийн зорилго

Гаалийн хяналтын талбай байршиж буй нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, хүрээлэн буй орчны тогтвортой байдлыг хангах, БОННУ-н дэх

зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах, төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэж буй сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, урьдчилан сэргийлэхэд оршино.

2.2 Төслийн хүчин чадал

“Эрдэнэс Тавантолгой” ХК нь Гашуун сухайт боомтын Цагаан Хад гаалийн хяналтын бүсэд 13.5 га талбайд нүүрс буулгаж, хадгалж, ачих үйл ажиллагаа явуулж байна. Гаалийн хяналтын талбай нь 500,000 тонн нүүрс хүлээн авах чадалтай бөгөөд жилд 2 сая тонн нүүрс хүлээн авч борлуулах төлөвлөгөөтэй. Нийт хоёр ээлжээр ажиллах 120-н хүнийг ажлын байраар хангана.

“Эрдэнэс” гаалийн хяналтын талбай дараах барилга байгууламжуудаас бүрдэнэ. Үүнд:

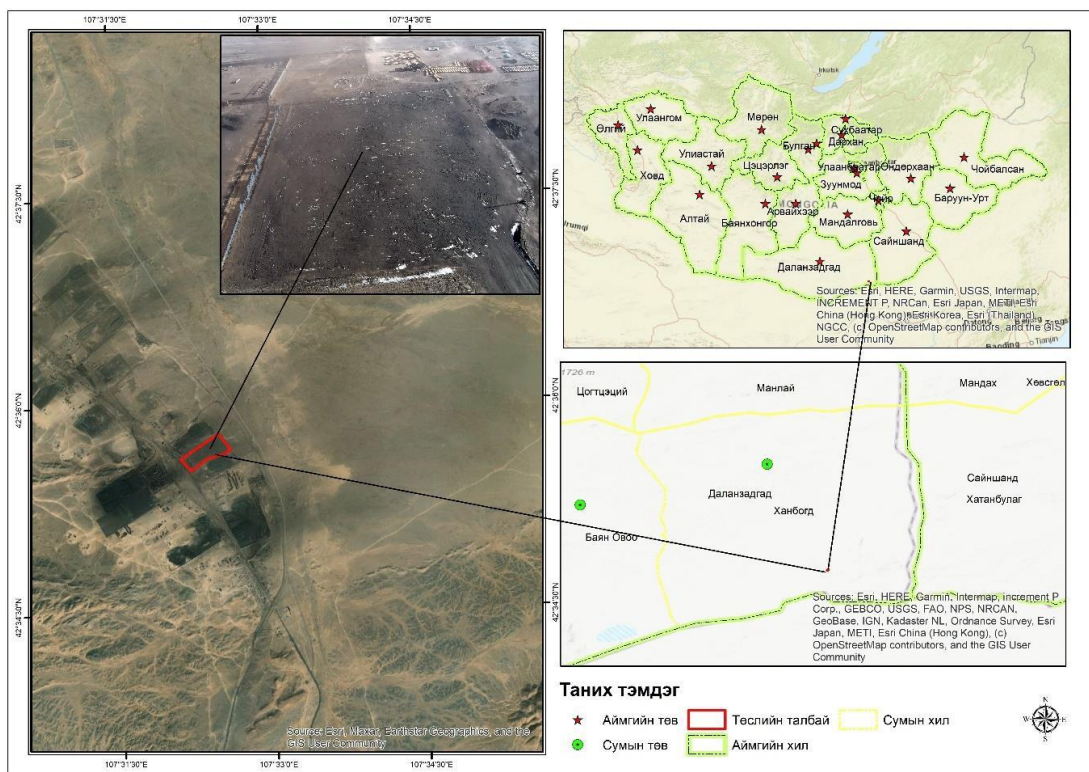
- Нүүрс ачиж буулгах талбай – 10 га
- Ажилчдын амрах хотхон – 2.25 га
- Оролтын пүү 1ш (20 тонны контейнер)
- Гаралтын пүү 1ш (байр)
- Агуулах – 1ш (20 тонн)
- Харуулын байр – 2ш
- 40 м урттай пүү – 2 ш
- Авто гараж болон авто засварын төв
- Худаг-2 ш

2.3 Төслийн байршил

“Эрдэнэс гаалийн хяналтын талбай” нь Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын Хайрхан багийн нутаг дэвсгэр Цагаан хад хэмээх газарт сумын төвөөс зүүн урагш 70км, Гашуун Сухайтын хилийн боомтоос 22 км-т байрлана.

Хүснэгт № 1. Гаалийн хяналтын бүсийн солбилцол

Цэгийн дугаар	Өргөрөг			Уртраг		
1	42	35	31.63	107	32	12.77
2	42	35	36.9	107	32	6.89
3	42	35	43.24	107	32	20.54
4	42	35	45.44	107	32	25.18
5	42	35	47.48	107	32	29.47
6	42	35	40.44	107	32	36.59
7	42	35	39.83	107	32	35.1
8	42	35	39.49	107	32	34.3
9	42	35	38.27	107	32	30.91
10	42	35	38.5	107	32	30.72
11	42	35	37.4	107	32	26.7
12	42	35	37.09	107	32	23.2
13	42	35	33.55	107	32	16.54

Зураг № 1. Гаалийн хяналтын талбайн байршил

Төслийн талбайн одоогийн байдал:

Зураг № 2 Төслийн талбайн одоогийн байршил, орц, гарц

“Эрдэнэс Тавантолгой” ХК нь Ханбогд сумын Засаг даргын 2023 оны 01 сарын 18-ны өдрийн А/04 тоот шийдвэрээр 4601001062 тоот нэгж талбарын дугаар бүхий 13.5 га талбайг 15 жил хугацаатай Гаалийн хяналтын талбай зориулалтаар эзэмшихээр эрх авсан.

3. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ ОРЧМЫН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

3.1 Уур амьсгал

Төслийн бүс нутагт жилийн хүйтэн үеийн үргэлжлэх хугацаа урт, агаарын температурын жилийн болон хоногийн хэлбэлзэл ихтэй, хур тунадас нэн ховор хэт хуурай эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай.

Нар гийгүүлэл: Төслийн талбай байгаа нутаг дэвсгэрт жилдээ 3100 орчим цаг нар гийгүүлэх бөгөөд сарын нийлбэр нь нарны өндрөөс хамаарч 12 дугаар сард хамгийн бага - 212 цаг, 6 дугаар сард хамгийн их -310 цаг байна.

Дулаан хүйтний горим: Жилийн хамгийн хүйтэн 1 дүгээр сарын дундаж агаарын температур -11.8°C , хамгийн дулаан 7 дугаар сарын дундаж агаарын температур 25.7°C буюу сарын дунджаар жилийн агаарын температурын зөрүү нь 37.5°C байгаа нь харагдана.

Агаарын температурын хоногийн зөрүү нь дунджаар 9.1°C байх бөгөөд хавар, намрын улиралд $10.3-11.1^{\circ}\text{C}$ болж ихэснэ. Хамгийн их нь шилжилтийн улиралд $31-33^{\circ}\text{C}$ хүрдэг аж.

Чийгшлийн горим: Энэ бүс нутагт жилдээ 87-162 мм орчим хур тунадас орох бөгөөд хур тунадасны 90 орчим хувь нь жилийн дулаан улиралд буюу 4-9 дүгээр сард орно. Ханбогдын сумын сүүлийн 5 жилийн нийлбэр хур тунадсыг авч үзвэл 74.0-134.9 мм хэлбэлзэлтэй байна.

Төслийн районд жилдээ 25-30 өдөр бороо орно. Төслийн район ихээхэн хуурай уур амьсгалтай. Жилийн дундаж харьцангуй чийгшил 46-52% орчим байх бөгөөд хавар 36-38% болж буурна. Жилдээ 140 орчим өдөр харьцангуй чийгшил 30%-иас доош орж хуурайшдаг.

Салхи шуурганы горим: Төслийн бүс нутаг бол манай орны хамгийн салхидуу газар нутгийн нэг бөгөөд жилийн дундаж салхины хурд 3.8-4.7 м/с, хаврын саруудын салхины дундаж хурд 4.3-5.3 м/с байдаг газар юм.

Төслийн бүс нутагт жилийн дундаж байдлаар баруун, баруун хойд чиглэлийн салхи зонхилно.

Салхины хурдны жилийн явцад хавар, намрын улиралд 2 удаагийн максимум утга, өвөл, зуны улиралд 2 удаа минимум утга ажиглагдах бөгөөд хаврынх нь үндсэн их утга байх агаад чухам агаар, хөрс хамгийн хуурай үе, салхины хүч хамгийн их үе хоёр давхцахаас болж жилд тохиолддог хүчтэй салхитай болон шороон шуургатай өдрийн тооны 60 гаруй хувь нь зөвхөн хаврын 3 сард тохиолдоно.

Энэ бол хаврын улиралд хөрс салхинд хийсэх, хүчтэй шороон шуурга болж алсын бараа муудах явдал заримдаа гамшгийн хэмжээнд хүрдэг гэдгийг харуулна. Шороон шуурганы 30.0-32.6 хувь нь 1.0-3.0 цаг, 28.1-26.8 хувь нь 3.1-6.0 цаг, 10.3-15.9 хувь нь 9.1-9.0 цаг 5.0-6.1 хувь нь 9.1-12.0 цаг 2.3-2.7 хувь нь 12.1-15.0 цаг үргэлжлэх ба явган шороон шуурганы үргэлжлэх хугацааны хувьд үүнтэй ойролцоо давтагдалтай юм. Энэ бүсэд жилдээ 179-318 цаг /үүнээс шороон шуурга 102-115 цаг, 77-203 цаг явган шороон шуурга/ шороо хийсдэг байна /Нацагдорж, Жүгдэр 1992/.

3.2 Агаарын чанар

Төслийн үйл ажиллагааны үед агаарын чанарт үзүүлэх эх үүсвэр нь нүүрсний овоолго, тээвэрлэлт, ачиж буулгах үед үүсэх тоосжилт байна.

3.3 Гадаргын ус

Тухайн бүс нутагт гадаргын усны сүлжээ маш сийрэг бөгөөд үндсэндээ байнгын урсацтай гол горхи байхгүй юм. Энэ шалтгаанаар ажиглалт хэмжилтийн цуваа бүхий

гадаргын усны горим, нөөцийн ажиглалт хэмжилтийн цэг харуул энэ бүс нутагт байхгүй болно. Энэ бүс нутагт гол, сайрын урсац нь хаврын шар ус болон зуны хур борооны үерийн уснаас голчлон бүрдэх бөгөөд тэдгээрийн хэмжээ нь уур амьсгал, газрын гадаргуугийн байдал, тэжээгдэл зэргээс шалтгаална. Зуны улиралд богино хугацаанд орсон эрчимтэй аадар борооны улмаас дээр дурдсан уул болон тэдгээрийн салбар уулсаас эх авах гол, сайруудад шар ус, хур борооны үер, уруйн үер үүсдэг. Энэ нь улмаар хөрсийг элэгдүүлэн барилга байгууламж эвдэрч нурах зэргээр багагүй хохирол учрахад хүргэж болзошгүй.

3.4 Газрын доорх ус

Бүс нутагт 1970-2000 онд Таван толгойн нүүрсний орд, Цогтцэций, Ханбогд, Баян-Овоо зэрэг сумдын төвийн усан хангамжийн эх үүсвэрийг олж тогтоох зорилгоор ихээхэн хэмжээний гидрогеологийн эрэл, хайгуул, зураглалын ажил улсын хөрөнгөөр хийгдэж, Балгасын-Улаан нуур, Зайрмагтай, Ханбогд, Баян-Овоо, Үйзэн, Дух толгой гэсэн газрын доорх усны орд газруудыг илрүүлэн, усны ашиглалтын нөөцийг нь тогтоосон байдаг.

Харин 2000 оноос хойш энэхүү бүс нутагт гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжүүд өөрсдийн хөрөнгөөр газрын доорх усны эрэл, хайгуулын ажлуудыг томоохон хэмжээний талбайнуудад хийж, хэд хэдэн газарт газрын доорх усны ордыг олж тогтоогоод, заримыг нь ашиглаж эхлээд байна.

Тухайлбал, “Оюу Толгой” ХХК уурхайд ашиглах усны нөөцийн хайгуулыг 2003-2007 онд хийжээ. Уг судалгааны үр дүнд гаалийн хяналтын талбайгаас хойд зүгт 40-70 км зайд байрлах Гүний хоолойн усны нөөцийг илрүүлсэн байна. Газрын гадаргаас 150-400 метрийн гүнд байрлах энэхүү дарагдмал ус чанарын хувьд ихээхэн эрдэсжилттэй, хайрга, элс, хөрзөн чулуулгийн завсарт байрладаг онцлогтой. Хүмүүс үүнийг булгийн цэвэр ус мэтээр эндүүрдэг. Бас ундны усны шаардлага хангахгүй, ахуйн хэрэглээнд тохиромжгүйг тогтоожээ. Энэ усыг цэвэршүүлэхгүйгээр зөвхөн үйлдвэрт ашиглах боломжтой.

Монгол Улсын Засгийн Газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Усны газрын дэргэдэх Шинжлэх ухаан, технологийн зөвлөлийн 2008 оны 11 дүгээр сарын 11-ний өдрийн хуралдаанаар Гүний хоолойн газрын доорх усны ордыг гидродинамикийн болон балансын аргаар үйлдвэрлэлийн зэрэглэлээр үнэлсэн нөөцийг хүлээж авах тухай дүгнэлт гаргажээ. Гүний хоолойг 6 тэрбум найман зуун сая шоо метр (6,800,000,000) усны нөөцтэй хэмээн тогтоосон байдаг.

Говийн гар худгууд 5-15 метрийн гүнтэй байдаг бол Гүний хоолойн ордын ус нь 70-400 метрийн гүнд байна. Энэ хоёрын хооронд 250 метр хүртэл зузаан шаврын үе бий. Малчдын гар худгууд уул толгодоос усаа цуглуулдаг хуурай сайр, голын голдирол дагасан, хур тунадаснаас хамааралтай гэж үздэг. Тиймээс худгийн усны түвшин хур тунадас болон орчмын айлуудын малын тоо толгойноос хамаарч хэлбэлздэг. Хавар 3, 4 дүгээр сард худгийн ус нэлээд багасаж, 6, 7 дугаар сард бороо орохоор нэмэгддэг. Оюу Толгой компанийнхан малчидтай хамтраад 2011 оны 6 дугаар сараас худгийн усанд хамтарсан хяналт хийж байна. Малчид өөрсдөө худгийн усныхаа түвшинг хэмжээд, чанарт нь хяналт хийж, тэмдэглэл хөтөлж, үүнийгээ Оюу Толгойн ажилчдынхтай тулгаж үздэг. Одоогоор ямар нэг зөрүү гарахгүй байгаа тухай тус компанийн цахим мэдээллийн хуудсанд тэмдэглэсэн байна.

3.5 Геологийн тогтоц

Төслийн талбай нь Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын Хайрхан багийн нутагт, Монгол улс ба БНХАУ-ын хил дээр орших Гашуунсухайтын хилийн боомтын дэргэд буюу Говийн бага дархан газрын “Б” хэсгийн баруун өмнөд захад байрлана.

Геологийн тогтцын хувьд талбайн бүх хэсэгт делювийн гаралтай шаварлаг чигжээстэй хайр, хайрга, элсэрхэг, шаварлаг хурдас ээлж дараалан үелэн тогтсон ба түүний доор

палеозой, мезозойн настай гранит, граносиенит, диорит, гранодиорит зэрэг интрузив чулуулгийн массив голлон оршино. Дөрөвдөгч орчин үеийн сэвсгэр хурдасны зузаан нь талбайн хэмжээнд хөндийн хотос газраа 30-35 м, дэнж газартаа 10-15 м хүрнэ.

Энэ нутаг нь Монгол орны зүүн өмнө хэсгийн цөлөрхөг хээрийн нугын хужирлаг, мараалаг, карбонатлаг цайвар бор болон цөлөрхөг хээрийн хөрс бүхий заримдаг цөл ба цөлийн хөрстэй, геоморфологийн мужлалаар Африк-Азийн цөлийн мужийн Галбын говийн дэд мужид багтана.

Төслийн талбайн газрын гадарга ерөнхийдөө тэгш боловч бэсрэг хотгор гүдгэрийн ялгаатай.

3.6 Хөрсөн бүрхэвч

Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын Цагаан хадны Гаалийн хяналтын талбайн ерөнхий газрын өндөр далайн төвшнөөс дээш 900–1100 метрийн хооронд хэлбэлзэнэ. Талбай орчим нь Монгол орны хөрс-газарзүйн мужлалаар Говийн их мужийн өргөргийн бүсшилийн цөлийн бор саарал хөрсний 14-р тойрогт хамрагдана.

Талбайн орчмын нутагт тархсан хөрсийг ялгаж тогтооход Сайрын болон цөлийн бор тархсан байна. Талбайгаас авсан дээжүүдэд хүнд металл болон эрүүл ахуйн шинжилгээг “НАРТ ШУУН КОНСАЛТИНГ” ХХК-ийн хөрсний итгэмжлэгдсэн лабораторид шинжлүүлсэн.

Шинжлүүлсэн элементүүдийн хувьд “Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ” (MNS 5850:2019)-ийн стандартын хүлцэх агууламжийг давсан үзүүлэлт илрээгүй.

3.7 Ургамлан нөмрөг

Төслийн талбай нь нам уулс хоорондын тэгш хөндийд байрлах бөгөөд цөлийн хээрийн сайрын хялгана- ахарнавтит баглуурт бүлгэмдэлтэй, тусгагийн бүрхэц 28%, 21 зүйлийн ургамалтай (бичиглэл-1), ургац 1,6 ц/га. Ургамлан нөмрөгийн өндөр 5-70 см бөгөөд 3 ярус үүсгэнэ. Эхлээд хотирын ярус 40-70 хүртэл см, заримдаг сөөгөнцрүүдийн ярус 20-40 см, баглуур өвслөг ургамлын ярус 5-15 см. Мөн өмнө жил хур бороо их байсантай холбоотойгоор цөөн наст ургамлын хагд хадгалагдан үлдсэн. Зонхилогч ургамлын хувьд үетнээс сайрын хялгана, алаг өвснөөс, таана, багдай, аммоний сэдэргэнэ, цөөн наст ургамлаас бага хургалж ургана. Сөөгнөөс баглуур (1м² талбайд 7-10ш, диаметр 3-8см), боролз, хармаг, орог тэсэг тохиолдоно. БОНХАЖЯ-ны 2015 оны 282 дугаар сайдын тушаалаар батлагдсан Ашигт ургамлын жагсаалтад нэн ховор тархалттай 1 зүйл (Limonium aureum – алтан бэрээмэг), ховор тархалттай 1 зүйл (Oxytropis aciphylla-өргөст ортууз), элбэг тархалттай (Convolvulus ammanii-Аммоний сэдэргэнэ, Allium polyrrhizum-Таана, Astragalus galacities- шүдэн цагаан хунчир, Asparagus gobicus- хэрээн нүд) ургамал ургана. Бэлчээрийн талхагдал бага.

3.8 Тусгай хамгаалалттай газар нутаг

Өмнөговь аймгийн Ханбогд сумын нутаг дэвсгэрт орон нутгийн тусгай хамгаалалттай буюу аймгийн тусгай хамгаалалтад 2, сумын тусгай хамгаалалтад авсан 25 газар байдаг. Гаалийн хяналтын бүс нь аймгийн тусгай хамгаалалттай Аймгийн урд талын сумдын улсын хил дагуух газарт байрлаж байна.

3.9 Түүх соёл, археологийн дурсгалт зүйлс

Монгол улсын Засгийн газрын 2008 оны 175 дугаар тогтоолоор шинэчлэн батлагдсан уг жагсаалтад 175 дурсгалыг улсын хамгаалалтад, 275 дурсгалыг аймгийн хамгаалалтад авахаар оруулсан байна. Өмнөговь аймгийн Ханбогд суманд Улсын тусгай хамгаалалтад авсан дараах түүх дурсгалын газрууд байна.

- Байшин цав, Хуурай цав, Үрэлбэ, Амтгайн палеонтологийн дурсгалт газрууд
- Галбын гурван хийд буюу Дэмчигийн хийд, Эрээт хийд, Цогцолын хийдийн туурь
- Жавхлант Хайрхан, Далайн дуулга, Зүүн хацавч, Цагаан толгой, Шийрийн хадны зургууд

Төслийн талбай болон ойр орчмын бүс нь олон жилийн туршид бэлчээрийн зориулалтаар ашиглагдаж байсан бөгөөд гаалийн хяналтын талбай үйл ажиллагаа явуулснаас хойш түүх соёлын дурсгалт зүйл олдсон тухай тэмдэглэл одоогоор байхгүй байна.

3.10 Нийгэм, эдийн засаг

Өмнөговь аймаг нь 2024 оны байдлаар нийт 79,211 хүн бүртгэгдсэнээс Ханбогд суманд 8533 хүн, Хайрхан багт 538 хүн бүртгэгдсэн байна. Тус сум нь Монгол улсын өмнөд хилээс 138 км, аймгийн төвөөс 295 км, нийслэл Улаанбаатар хотоос 779 км-т алслагдсан бөгөөд өмнө талаараа БНХАУ-ын Өвөр Монголын өөртөө засах орны Баяннуур аймагтай, баруун талаараа Баян-Овоо, хойд талаараа Манлай, зүүн талаараа Дорноговь аймгийн Хатанбулаг, Мандах сумтай тус тус хил залгана.

Хүснэгт № 2. 2024 оны хүн амын тоо

Үзүүлэлт	Өмнөговь аймаг	Ханбогд сум	Хайрхан баг
Хүн амын тоо	79211	8306	443
Эрэгтэй	39770	4892	306
Эмэгтэй	39441	3414	137
Өрхийн тоо	25346	2280	159

Өмнөговь аймаг нь 2024 оны байдлаар 15 сумын 59 багт 1.9 сая толгой мал тоологдсоноос Ханбогд суманд 127.5 мянган толгой мал тоологдсон байна. Ханбогд сумын Хайрхан баг нь 3 малчин өрхтэй нийт 738 тоо толгой малтай.

Хүснэгт № 3. 2024 оны мал тоо /мян.толгой/

Аймаг, сум	Бүгд	Адуу	Үхэр	Тэмээ	Хонь	Ямаа
Өмнөговь	1970.1	84.9	25.2	148.2	541.5	1170.3
Ханбогд сум	127.5	7.5	4.6	29.186	34.966	51.185

4. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

ISO 14001:2016 байгаль орчны удирдлагын тогтолцооны стандартын дагуу компанийн зүгээс байгаль орчны гүйцэтгэлийг сайжруулах зорилгоор байгаль орчны асуудлууд тэдгээрээс улбаатай байгаль орчны нөлөөллүүдийг тодорхойлж эрсдэлийн үнэлгээ хийсэн. Эрсдэлийн үнэлгээ нь байгаль орчны гол асуудлыг зөв таньж тодорхойлоход дөхөм болсноор компани байгаль орчны чиглэлээр хийх ажлын ач холбогдлын эрэмбэ дарааллыг тодорхойлон гаргав.

4.1 Эрсдэлийн үнэлгээг эрсдэлийн матриц

ISO 14001:2015 стандартын дагуу байгаль орчны гүйцэтгэлийн ач холбогдлын дарааллыг тодорхой болгох зорилгоор эрсдэлийн үнэлгээ хийсэн. Байгаль орчны асуудлыг тодорхойлж эдгээртэй холбоотой байгаль орчны нөлөөллийг тодорхойлсон. Нөлөөлөл тус бүрийн эрсдэлийн зэргийг тодорхойлсон.

Хүснэгт № 4. Эрсдэлийн үнэлгээний матрицын хүснэгт

Магадлал	Үр дагавар				
	ялимгүй	бага	дунд	их	гамшиг
I бараг болохгүй	L	L	M	H	H
II магад болохгүй	L	L	M	H	E
III болзошгүй	L	M	H	E	E
IV магад болох	M	H	H	E	E
V лавтай болох	H	H	E	E	E

Хүснэгт № 5. Магадлалын үнэлгээний шалгуурын хүснэгт

Түвшин	Зэрэг	Тайлбар
I	Бараг болохгүй	Онцгой нөхцөлд эрсдэлтэй байж магадгүй (<5%)
II	Болохгүй байж магад	Заримдаа эрсдэлтэй байж магадгүй (5-20%)
III	Болзошгүй	Заримдаа эрсдэл үүснэ (20-50%)
IV	Магад болох	Бараг бүх нөхцөл эрсдэл үүсгэж болзошгүй (50-70%)
V	Лавтай болох	Бараг бүх нөхцөл эрсдэлтэй (70-100%)

Хүснэгт № 6. Үр дагаварын үнэлгээний шалгуурын хүснэгт

Зэрэглэл	Уршиг	Эрсдэлд өртөгч ба эрсдэлийн тодорхойлолт		Уршигийг бууруулах арилгах шийдэл
		Хүн ам	Эд хөрөнгө	
I	Ялимгүй	Техноген нөлөө арилахад хор уршиг арилна	Хохирол үгүй	Тусгай шийдэл шаардлагагүй
II	Бага	Бүс нутагт хуримтлагдах нөлөөлөл бий болгож био орчинд стресс учруулна	Багавтар хохирол	Уламжлалт арга хэмжээ, одоогийн горимыг мөрдөх
III	Дунд	Урт хугацаанд дэлхийн дулааралд хувь нэмэр оруулна	Дунд зэрэг хохирол	Уламжлалт арга хэмжээ, одоогийн чанд горимыг мөрдөх, зохион байгуулалтын өндөр түвшинд ажиллах
IV	Их	Хуримтлагдах сөрөг нөлөө үүсгэж урт хугацаанд экологийн тэнцвэр алдагдана	Их хохирол	Орчин үеийн технологи, өндөр сонор сэрэмж, зохион байгуулалтын хоршил, Тодорхой хэмжээний хөрөнгө зардал шаардана
V	Гамшиг	Байгаль орчинд эргэж буцахааргүй уршиг учруулж экологийн тэнцвэрт байдал алдагдахад хүрнэ	Маш их хохирол	Орчин үеийн технологи, өндөр сонор сэрэмж, зохион байгуулалтын хоршил. Их хэмжээний хөрөнгө оруулалт шаардана

Хүснэгт № 7. Төслийн байршил, шийдэл, төлөвлөлт болон үйл ажиллагаатай холбогдсон болзошгүй нөлөөллийн магадлах жагсаалт

№	Байгаль орчны асуудлууд	Нөлөөллийн дагавар үр			
		Нөлөөлөхгүй	Бага	Дунд	Их
1. Төслийн байршилтай холбоотой байгаль орчны асуудал					
1	Голын гольдролыг эвдэж, өөрчлөх	x			
2	Хүн амыг нүүлгэн шилжүүлэхтэй холбоотой асуудал	x			
3	Үерийн аюулд өртөх		x		
4	Түүх, соёлын дурсгалт газар, археологи-палеонтологийн олдворт газрыг эвдрэхэд хүрэх	x			
5	Усан хангамж, ус хэрэглээний асуудлаар өөр байгууллагын үйл ажиллагаатай зөрчилдөх	x			
6	Булаг, шандын усны горимд өөрчлөлт орох ба хатах, ширгэж үгүй болох аюултай эсэх	x			
2. Төслийн шийдэл, төлөвлөгөөтэй холбоотой байгаль орчны асуудал					
7	Үйл ажиллагааны болон ашиглалтын чанар нь тухайн орон нутагт нийцтэй эсэх, нүүрс ачиж буулгах, хадгалах болон орчны бохирдлын хяналтад сонгосон төхөөрөмж нь хир зэрэг зохимжтой		x		
8	Осол, мэргэжлийн өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх болон ажилтнуудыг хорт хий, гал түймрээс хамгаалах асуудал хир зэрэг төлөвлөгдсөн			x	
9	Үйл ажиллагааны үеийн үерийн хамгаалалтын асуудал хир нийцтэй тусгагдсан, үр ашигтай ажиллах явдал хир зэрэг зохимжтой			x	
10	Төсөл хэрэгжүүлэх үед хорт бодис, нэгдлээс хамгаалах асуудал хир нийцтэй тусгагдсан, үр ашигтай ажиллах явдал хир зэрэг зохимжтой	x			
11	Ус хэрэглэх, усны чанарыг хамгаалах, хянах асуудал			x	

12	Ус, агаар, хөрс бохирдох, хатуу хог хаягдал болон дуу чимээ гарах			x	
13	Тусгай анхаарал тавих шаардлагатай хорт хий, тоос, утаа гардаг эсэх		x		
14	Төслийн үйл ажиллагааны үед гарах дуу чимээг багасгах талаар төсөлд тусгагдсан эсэх		x		
3. Төсөл хэрэгжүүлэх үеийн байгаль орчны асуудал					
15	Төслийн үйл ажиллагааны болон ашиглалтын чанарын талаарх төлөвлөгөө, санхүүжилт хир зэрэг бодитой, шаардлага хангасан эсэх				x
16	Мэргэжлээс шалтгаалах өвчин болон аюулгүй ажиллагааны төлөвлөгөө, санхүүжилт бодитой эсэх			x	
17	Хөрсний эвдрэл элэгдлийг бууруулах, орчныг тохижуулах асуудал төлөвлөгөөнд хэрхэн тусгагдсан (хөрсжүүлэх, ургамал тарих, зүлэгжүүлэх, талбайн усалгаа)		x		
18	Эрдэс баялгийг авч ашиглах зэргээс шалтгаалж хөрсөнд ус нэвчих, гүний ус бохирдох, улмаар хөрсний усны горимд эсрэгээр нөлөөлөх	x			
19	Газар ашиглалтад хохирол учруулах, үйл ажиллагаа явуулах үед газар тэгшлэх, буцааж булах ажлыг хамгийн бага байлгах нь бусад зорилгод ашигтай байж болох, хөрш зэргэлдээх газар ашиглалтад гэмтэл учруулахгүй байх зэрэг асуудал төсөлд тусгагдсан эсэх		x		
20	Шуурхай хяналтын асуудал (төсөлд шуурхай хяналтын хугацаа, мөнгө зардал тусгагдсан эсэх)		x		
21	Төслийн талбайг өөр зориулалтаар ашиглах боломжийг авч үзсэн эсэх	x			
22	Төслийг хэрэгжүүлэх үеийн инженерийн болон санхүүгийн боломжийн талаарх асуудал				x
4. Төслийг ерөнхийд нь хянаж үзэх шалгуурууд (бодлогын чанартай асуудлууд)					
23	Төслийг хэрэгжүүлэх явцад байгалийн бусад нөөц баялгийг ашиглах боломжийг ашиглахгүй орхигдуулах	x			
24	Төслийн техник технологийн шийдлийг техник, эдийн засгийн хувьд олон хувилбараас авч үзэн аль болох оновчтой аргыг сонгосон эсэх асуудал		x		
Нөлөөллийн үнэлгээний тоон утгын хувь		36%	32%	24%	8%

Хүснэгт № 8. Төслийн байгаль орчны болзошгүй нөлөөллийн үнэлгээний нэгтгэл

Нөлөөллийн төрөл	Эрчим	Үргэлжлэх хугацаа	Хамрах хүрээ	Магадлал	Нийт оноо	Онооны эзлэх хувь %	Нөлөөллийн зэрэг
1. Байгалийн төрөл зүйлийн өөрчлөлт							
Усны чанарын өөрчлөлт	2	3	1	2	8	32	Дунд
Ургамлын бүтцийн өөрчлөлт	3	5	1	4	13	52	Дунд
Хөрсний элэгдэл, эвдрэл, бохирдол	2	5	1	3	11	44	Дунд
Геологийн тогтцын өөрчлөлт	2	5	1	5	11	44	Дунд
Зэрлэг, ан амьтдын орон зайн өөрчлөлт	1	5	1	2	7	28	Бага
Агаарын орчин /бохирдол/	8	5	1	4	18	72	Дунд
Газар доорх усны нөөц	6	4	2	3	15	60	Дунд
Дундаж						46.2	Дунд
2. Байгалийн нөөцийн ашиглалт							
Газрын гадаргын нөөц баялаг	1	5	1	1	8	36	Дунд
Бэлчээр, тэжээлийн байдал	2	5	1	1	6	24	Бага
Эрдэс түүхий эдийн нөөц	6	5	2	2	15	60	Дунд
Дундаж						38.67	Дунд
3. Байгаль орчны чанар, нийгмийн өөрчлөлт							
Ундны усны чанар, хэмжээ	4	4	1	2	11	44	Дунд
Хөрсний бохирдол	2	3	1	2	8	32	Дунд
Агаарын чанар	8	5	1	4	16	64	Дунд
Дуу чимээ, шуугианы нөлөөлөл	2	5	1	2	10	40	Дунд
Дэд бүтцийн хөгжилд нөлөөлөх	+						+
Орон нутгийн нийгэм эдийн засагт нөлөөлөх	+						+
Дундаж						30.0	Бага
4. Байгалийн цогцолборт газар, түүх соёлын дурсгалт зүйл, соёлт давхаргад үзүүлэх нөлөөлөл							
Байгалийн үзэсгэлэнт төрх өөрчлөгдөх	-	-	-	-	-	-	-
Ландшафтын хэлбэр, өнгө өөрчлөгдөх	-	-	-	-	-	-	-
Тусгай хамгаалалтай ба цогцолбор газарт нөлөөлөх	-	-	-	-	-	-	-
Түүх соёлын дурсгалт зүйлд нөлөөлөх	4	4	1	3	12	48	Дунд

Археологи, палеонтологийн олдворт нөлөөлөх	6	4	1	4	15	60	Дунд
Дундаж						21.6	Бага
5. Бусад нөлөөлөл							
Тээвэрлэлтээс шалтгаалан хөрс эвдрэх	2	2	1	2	7	28	Бага
Ахуйн хаягдал, хогийн цэгийн ариутгал муугаас эвгүй үнэр гарах, шавж үржих	2	1	1	2	6	24	Бага
Хүчтэй салхи, түймэр газар хөдлөл, аянга	2	1	1	2	6	24	Бага
Дундаж						25.3	Бага
Үр дүн (ерөнхий дундаж)						29.45	Бага

4.2 Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний зорилго, зорилт

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө (БОМТ) нь гаалийн хяналтын талбай байршиж буй нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, хүрээлэн буй орчны тогтвортой байдлыг хангах, БОННУ-н дэх зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах, төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэж буй сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг үр дагаврыг хянах, илрүүлэх үндсэн зорилго бүхий эрхзүйн баримт бичиг юм. Тиймээс төслийн үйл ажиллагааны явцад үүсэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээг төслийн хэрэгжилтийн хүрээнд авч үзэн, холбогдох зардлыг бодитойгоор төлөвлөсөн БОМТ-г төсөл хэрэгжүүлэгч дагаж мөрдсөнөөр байгаль орчин, нийгмийн хамгааллын үүргээ хангах нөхцөлөө бүрдүүлэх нь энэхүү төлөвлөгөөний үндсэн зорилго болно.

БОМТ-ний үндсэн зорилгоо хангахын тулд төсөл хэрэгжүүлэгчийн санхүүгийн чадавхын хүрээнд нийгмийн хариуцлагыг өндөржүүлэхэд чиглэсэн дараах бодлогыг баримтална. Үүнд:

- БОМТ-нд тусгасан ажлын дараалал, түүнийг хийж гүйцэтгэснээр хүрэх үр дүнг төсөл хэрэгжүүлэгчийн үйл ажиллагаа, санхүүгийн боломж нөөцтэй уялдуулах;
- БОМТ-ний хэрэгжилтийг компанийн удирдлага өөрөө болон орон нутгийн оршин суугчдын зүгээс хэрхэн хянаж, харилцан хамаарал бүхий бодит үр дүнд хүрэх;
- БОМТ-г зохих ёсоор хэрэгжүүлснээр гаалийн хяналтын талбайг хөндлөнгийн хяналт, шалгалтад бэлэн байлгах зэрэг нөхцөлүүдийг тодорхойлно.

4.3 Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хамрах хүрээ

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь “Эрдэнэс гаалийн хяналтын талбай” төслийн үйл ажиллагааны хэмжээнд дагаж мөрдөх эрх зүйн зохицуулалтын дагуу хэрэгжих бөгөөд БОННУ-ний тайлангийн 1 дүгээр бүлэгт төслийн хамрах хүрээг тодорхойлсон. Төслийн бүтээн байгуулалт, үйл ажиллагааны явцад хүрээлэн буй орчныг хамгаалах, сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх зорилт бүхий энэ төлөвлөгөөнд БОННУ-ний тайланд тусгасан зөвлөмжүүдийн хүрээнд дэх бүхий л асуудлыг хамрахад БОМТ нь дараах үндсэн 2 хэсгээс бүрдэнэ. Үүнд:

- Төслийн байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, бууруулах, арилгах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх арга замууд, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх хугацаа болон шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгасан байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө (БОХТ)
- Төслийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчны төлөв байдал, хүний эрүүл мэндэд үзүүлж байгаа орчны болон ажлын байрны нөхцөлийг хянах, шинжилгээ хийх, үр дүнг тайлагнах, хэрэгжүүлэх арга хэлбэр, шаардагдах хөрөнгө зардал, хугацааг тусгасан орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ)

Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд баримтлах эрх зүйн баримт бичиг болон шаардлагыг нь зайлшгүй хангаж мөрдөх стандартуудыг БОМТ-нд тодорхой тусгаж өгнө. Тухайн жилийн БОМТ боловсруулах, биелэлтийг тайлагнах журамд зааснаар байгаль орчны

менежментийн төлөвлөгөө нь дараах агуулгатай байх бөгөөд хийх ажлын зардлыг тус бүрчлэн тооцож төлөвлөнө. Үүнд:

- Төслийн байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, бууруулах, арилгах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх арга замууд, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх хугацаа болон шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгасан төлөвлөгөө;
- Орчны тохижилт, өргөтгөлийн дараах нөхөн сэргээлтийн ажлын төлөвлөгөө;
- Төслийн талбай орчмын түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө;
- Үйл ажиллагааны үеийн осол, эрсдэлийн менежмент;
- Үйл ажиллагааны үеийн хог хаягдлын менежмент;
- Төслийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчны төлөв байдалд үзүүлж байгаа өөрчлөлтийг хянах, шинжилгээ;
- Тухайн жилийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага, зохион байгуулалтын төлөвлөлт;
- БОМТ-г нөлөөллийн бүсийн олон нийт, оршин суугчдад тайлагнах, хэлэлцүүлэх арга хэмжээний төлөвлөлт;

5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Бүлэг	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Тоо хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж,	Нийт зардал ₮	Эрх зүйн баримт бичиг
5.1 Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр							
1	Хорт хийн ялгарлаас агаарын бохирдол үүсэх	Төслийн үйл ажиллагаанд ашиглагдах тээврийн хэрэгслүүдийг техникийн үзлэг, шалгалтад оруулж, засвар үйлчилгээг хийх	ЭНТЦ-ийн техник	18 ш	Жилдээ	700,000	Агаарын тухай хууль, Агаарын чанар Техникийн ерөнхий шаардлага MNS4585:2025
2	Тоосжилт үүсэх	Талбайн тоосжилтыг дарах зорилгоор усалгаа хийх	НАБТ, чингэлэг тээврийн терминал	-	Жилдээ	Үйл ажиллагааны зардал	Байгаль хамгаалах тухай хууль, Агаарын тухай хууль, MNS 4585:2016
3		Нүүрс ачиж буулгах талбайд 1600 м урт 8 м өндөр хашааны бүрэн бүтэн байдлыг хангаж, эвдрэл гарсан үед засварлах	Гаалийн талбай орчим	-	Жилдээ	Үйл ажиллагааны зардал	
4		Нүүрс тээврийн замаас талбай хүртлэх замын хатуу хучилт хийх ажлын хүрээнд бетон зам талбайн зураг төслийн ажлыг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгүүлэх	Гашуун сухайт авто замаас НАБТ-ийн талбай хүртлэх	0.7 га	Жилдээ	95,000,000	Агаарын тухай хууль, Агаарын чанар Техникийн ерөнхий Шаардлага MNS4585:2025
5		Нүүрс ачилтын талбайд хайрган хучилт хийх ажлыг зохион байгуулах	НАБТ-ын талбай	5 га		245,000,000	
6		Нүүрс ачиж буулгах хэсгийн орц гарцын зам арчилгааг хийх	Орц, гарцын хэсэг	-	Жилдээ	Үйл ажиллагааны зардал	
5.2 Газрын гадарга болон хөрсөн орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр							
1	Хөрсний элэгдэл, эвдрэл үүсэх	Талбайд болон ойр орчинд олон салаа зам гаргахгүйн тулд	Төслийн талбай	3 ш	Жилдээ	800,000	Хог хаягдлын тухай хууль,

		тэмдэг тэмдэглэгээг байршуулах					MNS5850:2019 Хөрс бохирдуулагч бодисын ЗДХ
2	Хөрс бохирдох	Автозогсоолын талбайд бетонон хучилт хийх ажлын зураг төслийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгүүлэх ажлыг зохион байгуулах	Төслийн талбай	-	Жилдээ	Үйл ажиллагааны зардал	
3		Хог хаягдлын түр цэгийг тохижуулах, гэрээт байгууллагад нийлүүлэх	Хог хаягдлын түр цэг	-	Жилдээ	Үйл ажиллагааны зардал	
5.3 Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр							
1	Ашиглалтын явцад гүний усны түвшин буурах	Худагт тавьсан тоолууруудын хэвийн үйл ажиллагааг хянах	Гүний худаг	2 ш	Жилдээ	500,000	Усны тухай хууль
2		Усны ашиглалтын акт үйлдэж, усны төлбөрийг төлөх	Ашиглалтын худаг	4 удаа	Улиралд	Ус ашиглалтын зардал	
3		Ус ашиглуулах дүгнэлт гаргуулах, Ус ашиглах гэрээ байгуулах	-	-	Жилдээ	Үйл ажиллагааны зардал	
4		Усны түвшин, ундаргын хэмжилт хийх, тайлан боловсруулах	Ашиглалтын худаг	4 удаа	Улиралд	Үйл ажиллагааны зардал	
Нийт						342,000,000	

6. ОРЧНЫ ТОХИЖИЛТ, НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хөрс хамгаалах цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хуулийн 7.2.4-ийн дагуу эзэмшил газрын 10 хувиас доошгүй талбайд зохих журмын дагуу зүлэгжүүлж мод тариалах шаардлагыг үүрэгжүүлж өгсөн байдаг. Иймд эзэмшил газрын 10-аас багагүй хувийг тохижилт, агаарын бохирдлыг бууруулах, ургамалжуулах зорилгоор моджуулах арга хэмжээг зайлшгүй хийх шаардлагатай юм. “Эрдэнэс гаалийн хяналтын талбай”-н ерөнхий төлөвлөгөөтэй уялдуулан моджуулах ажлыг БОННУ-ний тайланд тусгасан зөвлөмжийн дагуу тарих төлөвлөгөөтэй ажиллаж байна. Цагаанхад суурьшлын бүс нь цаг уурын хувьд хатуу хүнд нөхцөлтэй байдаг. Төслийн талбайн нөлөөлөлд өртөөгүй хэсэгт мод тарих, нөхөн сэргээх ажилд жилдээ 500-1000ш мод тарих боломжтой. Иймд 5 жилийн төлөвлөгөөнд 2500-5000 ширхэг төслийн талбайд тарих боломжтой гэж үзэж байна.

Цагаанхад дахь үйл ажиллагаа явуулагч Салбар уурхайн “Эрдэнэс Нэгдсэн Терминал Цогцолбор” нь 2 байршил хоорондоо 25км зайтай үйл ажиллагаа явуулдаг. Чингэлэг тээврийн терминал төв нь 30 га талбай нь Боомтын захиргааных бөгөөд 3 уурхайн хамтарсан гэрээгээр үйл ажиллагаагаа тусдаа явуулдаг.

Бүлэг	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Нийт зардал, ₮	Тайлбар
1	Төслийн талбай орчим мод тарих, байгалийн ургамлын үрийн нөөц бүрдүүлэх	Өнгөрсөн онуудад тарьсан модыг арчилж ургуулах, нөхөн тарилт хийх	Төслийн талбай	ш	1000	5, 10 сард	Үйл ажиллагааны зардал	МУ-ын Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хуулийн 7-р зүйлийн 2.4 заалт
2		Шинээр эзэмшилд авах газарт ногоон байгууламж бий болгох		ш	200			
3		Модлог ургамлын үр түүх, нөөц бүрдүүлэх		кг	2	6-9 сар	1,500,000	
Нийт							1,500,000	

7. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Бүлэг	Нөлөөлөлд өртөх түүх, соёлын өв	Хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Тоо хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Нийт зардал, ₮	Эрх зүйн баримт бичиг
1	Говийн бага дархан газарт үйл ажиллагаа явагдаж байгаа тул биологийн төрөл зүйл нөлөөлөлд өртөх	Ажилчдын амрах байр барих, засварын газар байгуулахдаа хамгаалалтын захиргаанаас зөвшөөрөл авах	Говийн бага ДЦГ	-	Тухай бүр	-	Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль
2	Хамгаалалтын захиргаатай зөвшилцөж сонгосон байршилд мод тарих, зэрлэг амьтны камер байршуулж судалгаа хийх			-	Жилдээ	Үйл ажиллагааны зардал	
3	Ханбогд сумын Дэмчогын хийд орчмоор хог хаягдал ихтэй	Дэмчогын хийдийн ойр орчмын хог хаягдлыг цэвэрлэх орчны бохирдлоос сэргийлэх	Дэмчогын хийд	1 удаа	Жилдээ	300,000	
Нийт						300,000	

8. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Бүлэг	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Зарцуулах зардал, ₮	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
8.1 Цаг агаарын эрсдэлтэй нөхцөлөөс үүсэх гэнэтийн осол							
1	Урьдчилан сэргийлэх мэдээ болон дохиолол холбооны найдвартай байдлыг хангах	Нийт ажилчид	-	Тухай бүр	Үйл ажиллагааны зардал	Жилдээ	Цаг агаарын мэдээний журам
8.2 Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны зөрчил							
1	Өдөр бүр ажил эхлэхээс өмнө ХХАА-ны зааварчилгаа өгч гарын үсэг зуруулах, ХХАА-ны зааварчилгаанд хамрагдаагүй ажилчдыг тухайн өдөрт ажиллахыг хориглох	Нийт ажилчид	-	Өдөр бүр	Үйл ажиллагааны зардал	Жилдээ	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль
2	Анхан шатны тусламжийн эм, тариа багажийг хяналтын өрөө эсвэл ажлын байруудын аль тохиромжтой газар байрлуулах	Нийт ажилчид	-	-	500,000	Жилдээ	“Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Нэр томъёо тодорхойлолт” MNS 4967:2000
8.3 Галын аюул							
2	Болзошгүй аюул ослын үед ашиглах бүрэн ажиллагаатай гал унтраах анхан шатны багаж хэрэгслийг зохих хэсгүүдэд байршуулах	Галын хор, элс, хүрз гэх мэт туслах материал	-	-	2,000,000	Жилдээ	Гал түймрээс хамгаалах. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, барилга байгууламжид гал унтраах анхны багаж хэрэгслийн зайлшгүй байх шаардлага
3	Гэнэтийн гал түймэр, гамшиг осолтой тэмцэх аргачилсан заавар зөвлөгөөг боловсруулж өөрийн ОБХТ (ослын байдлын хязгаарлах төлөвлөгөө)-д тусгах, өөрөөр хэлбэл авах ёстой арга хэмжээний дэс дарааллыг тодорхой тусгах	Гамшгаас хамгаалах төлөвлөгөө	-	-	Үйл ажиллагааны зардал	Жилдээ	

Бүлэг	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Зарцуулах зардал, ₮	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
4	Ажилчдыг галын хор болон бусад хэрэгслийг ашиглаж сургах, дадлага эзэмшүүлэх сургалт зохион байгуулах		-	-	-	Жилдээ	MNS 5566 :2005
Нийт					2,500,000	-	

9. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Эрдэнэс нэгдсэн терминал цогцолборын ажилчид “Пийк ойл” ХХК-тай “Кэмп, түрээс катерингийн үйлчилгээ”-ний ЭТТ-2025/30 дугаартай гэрээний дагуу 2025 оны 01 сарын 22-ны өдрөөс эхлэн амрах байранд байрлаж байна. Тус гэрээний дагуу байгаль орчинтой холбоотой ус, саарал ус, хог хаягдал гэх мэт асуудлыг гэрээт компани хариуцахаар тусгасан болно.

Мөн ЭТТ-2025/87 тоот “Гашуунсухайт боомт дахь чингэлэг тээврийн терминалын цэвэрлэгээний үйлчилгээ үзүүлэх” 5 талт дундын гэрээг “Жи Эй Ти И” ХХК-тай байгуулан чингэлэг тээврийн терминалын засвар, цэвэрлэгээ үйлчилгээ, хог ачилтын үйлчилгээг хариуцан ажилладаг.

Бүлэг	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Тоо хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Зарцуулах зардал ₮	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Энгийн хог хаягдал	Ажилчдын амрах байрны хог хаягдлын гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавих	Ажилчдын амрах байр	-	Тухай бүр	Үйл ажиллагааны зардал	Хог хаягдлын тухай хууль, 2017
2		Нүүрсний ачих буулгах талбайн хог хаягдлыг тогтмол цэвэрлэх, цэвэрлэгээний тайлан боловсруулах	Чингэлэг терминал	-	14 хоног тутам	Үйл ажиллагааны зардал	
3			Нүүрс ачиж буулгах талбай				
4		Багийн төв, нөлөөллийн бүсийн иргэдийн саналын дагуу био жорлон байгуулах	Цагаан хад	1 ш	3-р улиралд	1,500,000	
5	Аюултай хог хаягдал	Аюултай хог хаягдлын бүртгэл хөтлөх	ЭНТЦ-ын хэмжээнд	-	Тухай бүр	-	
6		Аюултай хог хаягдлын сав баглаа боодлыг түр хадгалах цэгт ангилан цуглуулж, уурхай руу татах	Хог хаягдлын түр цэг	-	Үйл ажиллагааны турш	1,500,000	
7		Асгаралтын иж бүрдлийг шаардлагатай цэгүүдэд байршуулах		3 ш	Тухай бүр	3,000,000	
Нийт						6,000,000	

10. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

Бүлэг	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, сая ₮	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
10.1 Агаарын чанар								
1	Аэрозол: PM2.5, PM10, нийт тоосонцрын хэмжилт	- Авто зогсоолын орчим - Нүүрс ачиж буулгах талбайд	Улирал бүр	4	38,500	154,000	-	Агаар мандал. Хот суурин газрын агаарын чанарыг хянах журам. MNS 0017-2-3-16 : 1988 Агаар мандал. Агаарын бохирдуулах бодисыг тодорхойлох аргад тавих ерөнхий шаардлага. MNS 3113 : 1981
2	Хийн төлөвт агаар бохирдуулагчийн шинжилгээ		Улирал бүр	2	36,000	144,000	-	
3	Дуу шуугиан, чичиргээний хэмжилт		Улирал бүр	4	5,000	40,000	-	
10.2 Усны чанар								
1	Усны хими, физик, бохирдлын шинжилгээ	Гүний худаг /1/	Улирал бүр	4	49,000	392,000	-	Ундны усны эсвэл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ, MNS 900:2018 Усны чанар. Усны дээжлэлт. Ундны ус, хүнс болон ундаа үйлдвэрлэхэд хэрэглэх уснаас дээж авах хөтөлбөр боловсруулах. MNS5667-5:2001.
2	Худгийн усны бактериологийн шинжилгээ		Улирал бүр	4	45,210	361,680	-	
10.3 Хөрсөн бүрхэвч								
1	Хөрсний агрохимийн үзүүлэлт	Хяналтын цэг /талбайн гадна талын эрүүл хэсгээс/-1 цэг	Хагас жил тутам	2	25,000	50,000	-	Шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд. MNS 3298 – 90

2	Хөрсний хүнд металлын шинжилгээ	- Авто зогсоолын орчим - Нүүрс ачиж буулгах талбайд	Хагас жил тутам	2	25,000	100,000	-	MNS 5850:2019 “Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх хэмжээ”
3	Хөрсний эрүүл ахуйн шинжилгээ	- Бохирын цооног - Нүхэн жорлон	Хагас жил тутам	2	25,000	100,000	-	
НИЙТ								1,341,680

11. УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Бүлэг	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нийт зардал, сая ₮	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Хариуцах эзэн
1	БОМТ-ний барьцаа хөрөнгө байршуулах	2026 оны БОМТ	Үйл ажиллагааны зардал	Жил бүрийн эхний улиралд багтаан	Байгаль орчны асуудал хариуцсан нэгж
2	Жил бүрийн “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө”-г боловсруулж, байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар батлуулах	2026 оны БОМТ	-	Жил бүрийн эхний улиралд багтаан	
3	Тухайн жилийн БОМТ-ний биелэлтийн тайланг ажлын хэсгээр дүгнүүлэх	2026 оны БОМТ-ний биелэлтийн тайлан	-	Тухайн жилийн 12-р сард багтаан	
4	Байгаль орчны тэмдэглэлт өдрийг тэмдэглэн өнгөрүүлэх	Нийт ажилтнуудад	3,000,000	Жилд 2-оос багагүй удаа	
Нийт			3,000,000		

12. НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Бүлэг	БОМТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацаа	Нийт зардал, сая ₮	Хариуцах ажилтан	Зохион байгуулах газар
1	Багийн иргэд	Танилцуулга хийх	ТЖБОМТ, түүний биелэлт	Жилд 1 удаа 3-р улиралд	1,500,000	Байгаль орчны асуудал хариуцсан нэгж	Багийн төвд
2	Сумын удирдлага, мэргэжилтнүүд	Танилцуулга хийх, уулзалт зохион байгуулах		Жилд 1 удаа	-		Ханбогд сум
НИЙТ					1,500,000		

13. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ТӨСӨВ

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Төсөв сая ₮
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	342,000,000
2	Орчны тохижилт, нөхөн сэргээлт	1,500,000
3	Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээ	300,000
4	Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	2,500,000
5	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	6,000,000
6	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	1,341,680
7	Удирдлага, зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	3,000,000
8	Нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө	1,500,000
Нийт		358,141,680